

COMPETENȚA EXCEPȚIONALĂ A FORULUI DE NECESITATE. INCIDENȚA ART. 1070 C. PR. CIV.

Jud. *Diana-Daniela COROIAN*

Abstract

The forum of necessity is an exceptional and residual jurisdiction, and as for the impossibility to seize a foreign jurisdiction, it can be a factual one (state of war) or a legal one (absence of a rule of jurisdiction applicable in the country with which the legal situation presented is connected). This residual jurisdiction acts as a safeguard to cover unforeseen situations for the purpose of denial of justice, excluding those situations known to the parties when the jurisdiction clause was assumed or which could have been known with reasonable diligence.

If, however, it cannot be proved that the requirements of Article 1070 CPC are met, i.e. that it is not possible to bring an application abroad or that it cannot reasonably be expected to be brought abroad, so as to exclude the provisions of Article 25 of Regulation (EU) No 1215/2012, the jurisdiction of the forum of necessity is excluded.

Keywords: *jurisdiction of the court, forum of necessity, residual jurisdiction*

Dezvoltarea relațiilor comerciale transfrontaliere aduce în actualitate convențiile încheiate în ceea ce privește competența jurisdicțională în vederea soluționării unor litigii, negociate de către participanții la diversele raporturi comerciale.

Studiul își propune să explicitizeze, cu precădere, condițiile în care poate opera o clauză atributivă de competență în convențiile comerciale transfrontaliere prin aplicarea prevederilor art. 1069 C. pr. civ., pornind de la o situație concretă.

Într-o cauză aflată pe rolul instanțelor române¹, între societatea AB cu sediul în România și societatea BC cu sediul în Germania a fost încheiat un contract având ca obiect confecționarea unor bunuri în România și livrarea acestora în Germania, la sediul societății BC.

În vederea desfășurării relațiilor comerciale a fost încheiat un contract prin care s-a convenit că aceste relații vor fi subordonate exclusiv legislației Republicii Federale Germania, iar competența în vederea soluționării eventualelor litigii care

¹ Curtea de Apel Cluj, decizia civilă nr. 272/2022 (nepublicată).

decurg din acest contract aparține Winterbach, aceasta fiind localitatea în care societatea BC își are sediul.

Întrucât societatea BC nu și-a îndeplinit o parte din obligațiile de plată cu privire la contravaloarea produselor primite, societatea AB a formulat o cerere de chemare în judecată împotriva acesteia pe rolul unei instanțe judecătorești din România.

Societatea pârâtă s-a apărut prin invocarea excepției necompetenței generale a instanțelor judecătorești din România, bazat pe dispozițiile contractuale privind atribuirea de competență. Instanța de judecată a admis această excepție cu toate că, în speță, reclamanta a înțeles să se prevaleze de situațiile de excepție care reglementează instanța din România ca *for de necesitate*.

Sediul materiei

Având în vedere că în speța enunțată se regăsesc elemente de extraneitate, devin incidente prevederile Cărții VII ale Codului procedură civilă privind procesul civil internațional, precum și dispozițiile Regulamentului (UE) nr. 1215/2012, privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială.

Potrivit art. 1068 alin. (1) C. pr. civ., *în materie patrimonială, părțile pot conveni asupra instanței competente să judece un litigiu actual sau eventual izvorând dintr-un raport cu elemente de extraneitate. Convenția poate fi încheiată prin înscris, telegramă, telex, telecopiator sau orice alt mijloc de comunicare ce permite a-i stabili proba printr-un text. În lipsă de stipulație contrară, competența forului ales este exclusivă.*

În ceea ce privește valoarea pe care consimțământul o are odată cu asumarea unei astfel de clauze, atribuirea de competență poate fi materializată în scris sau poate rezulta tacit prin raportare la practica statornicită între părți.

Așa fiind, apreciem că devin relevante și dispozițiile art. 25 lit. c) din Regulamentul (UE) nr. 1215/2012, potrivit căruia *consimțământul părților contractante la clauza atributivă de jurisdicție este prezumat a exista atunci când comportamentul lor corespunde unei uzanțe din comerțul internațional în care părțile operează și de care ar trebui să aibă cunoștință. O convenție atributivă de jurisdicție este considerată a fi încheiată în mod valabil din perspectiva acestei dispoziții, ca urmare a absenței oricărei reacții a uneia dintre părți la o convenție transmisă de cealaltă parte și a plății facturilor emise în baza acestei convenții.*

Observăm, așadar, că prevederile legale în materie nu condiționează exprimarea expresă a consimțământului în ceea ce privește atribuirea competenței câtă vreme acesta poate rezulta și doar din comportamentul acestora, concordant unei uzanțe din comerțul internațional în care operează coroborat cu necontestarea acesteia la momentul primirii convenției transmise de parte.

Că este așa o confirmă și jurisprudența CJUE care a precizat faptul că: (...) *Într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care clauza atributivă de competență este stipulată în condițiile generale, Curtea a statuat deja că o astfel de clauză este legală dacă se face o trimitere expresă, în chiar textul contractului semnat de cele două părți, la condițiile generale care cuprind clauza menționată².*

Odată ce au fost lămurite chestiunile care vizează valabilitatea clauzei, relevante în prezenta analiză sunt prevederile art. 1070 C. pr. civ., pentru a constata în ce măsură acestea pot fi incidente.

Forul de necesitate reprezintă o regulă în materia competenței internaționale potrivit căreia o anumită jurisdicție, care nu este competentă, în mod normal, primește prerogativa de a soluționa un litigiu, dacă reclamantul este în imposibilitate (obiectivă) de a introduce acțiunea în străinătate și există o legătură suficientă cu instanța română. În același timp, ca și condiții cumulative de admisibilitate, este necesar ca: litigiul să prezinte o legătură suficientă cu locul în care se găsește instanța română sesizată, legea să nu prevadă competența instanțelor române pentru cauza respectivă și, alternativ, să nu fie posibilă introducerea cererii în străinătate sau să nu se poată pretinde, în mod rezonabil, ca aceasta să fie îndreptată în străinătate.

Forul de necesitate, ca formă de competență excepțională, poate fi aplicat, așadar, doar în situația în care reclamantul dovedește incidența uneia din situațiile expres și limitativ prevăzute de legiuitor, respectiv: (1) există anumite legături între forul sesizat și litigiu sau (2) ar fi nerezonabil sau imposibil ca reclamantul să introducă cererea în jurisdicția competentă potrivit convenției.

În raport de aceste condiții, doctrina³ conturează ideea potrivit căreia pe de-o parte, în cadrul primei ipoteze, aceasta se stabilește pe baza elementelor de fapt în cauză. Pe de altă parte, în ceea ce privește reținerea celei de-a doua ipoteze se reține că proba se poate face prin hotărârile instanțelor străine, care atestă existența unui conflict de competență. Mai mult, autorii arată că ipoteza imposibilității introducerii în mod rezonabil a cererii în străinătate se poate dovedi prin certificate de legislație străină.

Tot astfel, s-a subliniat faptul că, pentru a se evita riscul unei *denegări de justiție*, dacă se dovedește că nu este posibilă introducerea unei cereri în străinătate sau că nu se poate pretinde în mod rezonabil ca ea să fie introdusă în străinătate, se admite introducerea cererii la o instanță română, care, obișnuit, nu era competentă să soluționeze acel litigiu.

² A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 martie 1999, Castelletti, C-159/97, EU:C:1999:142, punctul 13, disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A61997CJ0159>, precum și Hotărârea din 20 aprilie 2016, Profit Investment SIM, C-366/13, EU:C:2016:282, punctul 26 disponibilă la <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-366/13>.

³ Coord. Gabriel Boroi, *Noul cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, vol. II, pp. 356-370.

Forul de necesitate este o competență excepțională și reziduală, iar în ceea ce privește imposibilitatea de a sesiza o jurisdicție străină, aceasta poate fi una de *fapt* (starea de război) sau una de drept (absența unei reguli de competență aplicabilă în țara cu care situația juridică prezentată are o legătură)⁴.

Așa fiind, pentru investirea instanței române este necesar ca litigiul să aibă o legătură suficientă cu locul aflat în circumscripția instanței investite.

O primă problemă care ar putea interveni în cauzele cu elemente de extraneitate și în care există o clauză de alegere a competenței o reprezintă verificarea de către instanțele de judecată a propriei competențe în soluționarea litigiului. Legea procesual civilă stabilește, prin art. 133 C. pr. civ., obligația instanței sesizate într-un litigiu de drept privat de a verifica din oficiu competența sa generală, materială și teritorială. Mai mult, potrivit art. 1070 C. pr. civ., instanța română investită cu soluționarea unui litigiu cu elemente de extraneitate „verifică din oficiu competența sa internațională, procedând conform regulilor interne privind competența”, iar excepția de necompetență internațională a instanței române poate fi invocată în orice stadiu al procesului chiar pentru prima dată în căile de atac⁵.

Prin urmare, respectând regulile generale, de drept comun, în materia competenței observăm că din redactarea art. 1070 C. pr. civ. reiese că necompetența internațională a instanței române este o problemă de competență absolută.

Cercetând, însă, dispozițiile art. 129 C. pr. civ. care reglementează excepția de necompetență, observăm că legiuitorul român nu include și competența internațională a instanțelor în categoria necompetenței de ordine publică stabilind că „necompetența este de ordine publică: 1. în cazul încălcării competenței generale, când procesul nu este de competența instanțelor judecătorești; 2. în cazul încălcării competenței materiale, când procesul este de competența unei instanțe de alt grad; 3. în cazul încălcării competenței teritoriale exclusive, când procesul este de competența unei alte instanțe de același grad și părțile nu o pot înlătura. În toate celelalte cazuri, necompetența este de ordine privată”.

Privit izolat, art. 129 C. pr. civ. poate induce ideea că în ceea ce privește competența internațională a instanțelor de judecată această chestiune reprezintă o problemă de competență de ordine privată, cu toate consecințele pe care o atare constatare o presupune. Însă, observăm faptul că prin dispozițiile art. 1070 C. pr. civ., legiuitorul obligă instanța română, pe de-o parte să-și verifice competența din oficiu, respectând regulile interne în materie de competență iar, pe de altă parte, subliniază în alineatul 2 al aceluiași articol, că necompetența internațională poate fi invocată oricând, chiar și în căile de atac. Așa fiind, deși ar părea că art.129 CPC privește competența internațională ca o problemă de competență de ordine relativă, posibilitatea invocării excepției necompetenței în orice stare a litigiului,

⁴ H. Batiffol, P. Lagarde, Tome II, nr. 674-1 disponibil la https://www.persee.fr/doc/ridc_0035-3337_1984_num_36_3_1516.

⁵ Detalii în Ioan Leș, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole art.1-1133*, Ed. CH Beck, pp. 1356-1358.

chiar și direct în căile de atac ne permite să conchidem că în fapt excepția necompetenței internaționale este o excepție absolută ce poate fi invocată de instanță din oficiu (la momentul verificării propriei competențe la primul termen sau ulterior) sau de către orice parte interesată în orice stare a litigiului, chiar și direct în căile de atac.

Această concluzie este confirmată, o dată în plus și de mențiunile existente în teza finală a art.1070 alin. (1) C. pr. civ. conform cărora atunci când verifică propria competență, instanța poate stabili „că nu este competentă, nici ea nicio altă instanță română” și poate respinge cererea ca nefiind de competența jurisdicției române.

Nu puține sunt situațiile în care părțile nu pot identifica (în mod obiectiv) instanța statului căreia îi revine competența de soluționare a unei cereri astfel că pot exista conflicte negative de competență între instanțe din state diferite dar, întrucât declinarea de competență în dreptul procesual civil internațional nu este posibilă instituția forului de necesitate (*forum necessitatis*) își poate dovedi utilitatea, astfel încât justițiabililor să nu le fie îngădit accesul la o instanță, în oricare dintre componentele sale recunoscute și garantate prin art. 6 CEDO.

În speță, reținem că reclamanta a invocat în susținerea incidentei art. 1070 C. pr. civ. faptul că, instanța română este competentă ca fiind *for de necesitate* din două perspective, respectiv: (i) scutirea de către legislația română de la plata taxei judiciare de timbru întrucât se află în procedura de insolvență și (ii) existența unui cont unic pe teritoriul României în ceea ce privește încasarea creanțelor de către societatea debitoare în procedura insolvenței.

Din împrejurările descrise, societatea AB a justificat imposibilitatea sesizării instanței române dintr-o perspectivă faptică concretizată în situația financiară precară și protejată de beneficiul rezultat din scutirea de la plata taxei judiciare de timbru și, din existența unui cont unic de încasare a debitelor în cadrul procedurii speciale a insolvenței, împrejurare care ar limita plățile la acest cont.

În opinia instanței investite cu soluționarea pricinii, niciuna dintre împrejurările invocate nu pot constitui temei în nesocotirea clauzei de atribuire a competenței întrucât contul unic deschis în România poate fi avut în vedere pentru efectuarea de plăți chiar și de către o societate străină, nefiind făcută nicio dovadă cu privire la existența vreunei restricționări sau interdicții în acest sens.

În ceea ce privește împrejurarea privind scutirea de la plata unei taxe judiciare de timbru ca temei în vederea aprecierii instanței române ca fiind *for de necesitate*, s-a reținut că aceasta nu poate reprezenta o *legătură suficientă* în sensul avut în vedere de legiuitor pentru situația de excepție enunțată; în caz contrar, s-ar putea socoti că o astfel de alegere de competență este una discreționară întrucât aceasta corespunde cel mai mult intereselor recurente și astfel am putea fi în prezența unui *forum shopping*. Astfel, prin prevederile legale instituite, legiuitorul a înțeles să evite alegerea unei instanțe prin luarea în considerare a unor criterii discreționare și preferențiale.

Prin urmare, plata unei eventuale taxe de timbru judiciar în contextul de față nu poate reprezenta un motiv întemeiat din perspectiva prevederilor art. 1070 Cod

procedură civilă și nici din perspectiva cuantumului prin raportare, la o eventuală valoare ridicată a obiectului cererii. Este adevărat că orice cheltuială poate îngreuna situația financiară a societății reclamante având în vedere contextul de față, însă, astfel de cheltuieli, câtă vreme ar exista într-o anumite legislație, în speță cea germană, sunt unele previzibile. Aceasta presupune că în momentul în care partea și le-a asumat chiar și printr-o clauză de atribuire de competență, cunoștea sau ar fi trebuit să cunoască la acel moment care sunt efectele acceptării unei astfel de clauze, dată fiind și calitatea de profesionist pe care aceasta o are.

Mai mult, diligența cu care societatea reclamantă își selectează partenerii contractuali nu reprezintă altceva decât o chestiune subiectivă din perspectiva managementului companiei și nicidecum o cauză indirectă care să aibă aptitudinea de a atrage incidența art. 1070 C. pr. civ..

Pe cale de consecință, câtă vreme societatea AB nu a făcut dovada îndeplinirii cerințelor impuse de art. 1070 C. pr. civ., respectiv a motivelor pentru care nu este posibilă introducerea unei cereri în străinătate sau că nu se poate pretinde în mod rezonabil ca ea să fie introdusă în străinătate, de natură a atrage înlăturarea dispozițiilor art. 25 din Regulamentul (UE) nr. 1215/2012, nu se poate atrage competența forului de necesitate.

Așadar, această *competență reziduală* acționează ca o măsură de siguranță menită să acopere situațiile neprevăzute în scopul denegării de dreptate fiind excluse acele ipoteze cunoscute de părți odată cu asumarea clauzei atributive de competență sau care puteau fi cunoscute cu diligențe rezonabile.

Concluzii

Includerea în convențiile cu elemente de extraneitate a părților, a unei clauze atributive de competență în favoarea unei anumite jurisdicții, în vederea soluționării unor litigii, negociate atent și responsabil de către participanții la diversele raporturi comerciale internaționale se pot dovedi utile atunci când profesioniștii cunosc în detaliu normele juridice care devin incidente în cazul activării clauzei fie pentru ipoteza neexecutării obligațiilor sau a executării lor necorespunzătoare, fie pentru situația desființării convenției pentru oricare dintre motivele posibile. Atunci când părțile nu cunosc legislația care le va fi aplicată în litigiile care vor urma este de preferat ca astfel de clauze, derogatorii de la regula de drept comun de stabilire a competenței, să nu fie acceptate întrucât se pot dovedi a avea un efect devastator asupra afacerii. Pentru aceste din urmă situații, este posibil ca apelând la forum necessitatis, prin investirea instanțelor române, litigiul care se derulează între părți și care va influența decisiv afacerea, se poate desfășura după regulile pe care comerciantul român le cunoaște (presumpție relativă) și pe care se presupune că le-a avut în vedere la momentul încheierii afacerii, asigurându-i avantajele urmărite.